

**OZODLIKDAN MAHRUM QILISH BILAN BOG'LIQ BO'LMAGAN JAZOLARGA
HUKM QILINGAN SHAXLAR BILAN ISHLASHDA PROFILAKTIKA
INSPEKTORLARINING O'RNI VA ROLI**

Utepov Dilmurod Sheraliyevich

*O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquq buzarlilar profilaktikasi faoliyati
kafedrasida katta o'qituvchisi.*

Jalolov Jumaniyoz Kozimjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-o'quv kursi 310-guruh kursanti.

Annotatsiya. *Ushbu maqolada ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarga hukm qilingan shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorlarining o'rni va ro'li keng qamrovda tahlil qilinadi. Profilaktika inspektorlari jazoni ijro etish jarayonining muhim qismi bo'lib, huquqiy, pedagogik va ijtimoiy funktsiyalarni amalga oshiradi. Ular nazorat ostidagi shaxslarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash, ularni takroriy jinoyatlardan saqlash va qonuniy tartib-qoidalarni tushuntirish orqali jamiyat xavfsizligini ta'minlashda faol ishtirok etadilar.*

Maqolada profilaktika inspektorlarining faoliyatini tartibga soluvchi asosiy normativ-huquqiy hujjatlar, ularning vakolatlari va asosiy majburiyatlari o'rganiladi. Shuningdek, ularning nazorat jarayonidagi ijtimoiy va pedagogik yondashuvlari tahlil qilinadi. Xulosa qismida profilaktika inspektorlarining samaradorligini oshirish bo'yicha taklif va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: *Profilaktika inspektori, ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolar, probatsiya xizmati, ijtimoiy moslashuv, rehabilitatsiya jarayoni, jazoni ijro etish, huquqiy nazorat, jinoyatning oldini olish, pedagogik yondashuv, psixologik qo'llab-quvvatlash.*

Abstract. *This article comprehensively analyzes the role and role of preventive inspectors in working with persons sentenced to non-custodial sentences. Preventive inspectors are an important part of the process of executing a sentence, performing legal, pedagogical and social functions. They actively participate in ensuring the social adaptation of persons under supervision, preventing them from recidivism and explaining legal procedures. The article examines the main regulatory legal acts regulating the activities of preventive inspectors, their powers and main responsibilities. It also analyzes their social and pedagogical approaches to the supervision process. The conclusion provides suggestions and recommendations for improving the effectiveness of preventive inspectors.*

Keywords: *Prevention inspector, non-custodial sentences, probation service, social adaptation, rehabilitation process, execution of sentence, legal control, crime prevention, pedagogical approach, psychological support.*

KIRISH

"Jamiyatdagi tinchlik va tartibni ta'minlashda har bir fuqaroning huquq va erkinliklarini himoya qilish, ularni intizomli va mas'uliyatli fuqaro sifatida tarbiyalashda profilaktika inspektorlarining ro'li beqiyosdir."

Shavkat Mirziyoyev, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti

O'zbekistonning jinoyat-sodir etgan shaxslarni qayta tarbiyalash tizimi, faqat jazolarni qo'llash bilan cheklanmay, balki jamiyatga foydali fuqaro sifatida qayta integratsiyalashga yo'naltirilgan kompleks yondashuvni o'z ichiga oladi. Ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni o'tayotgan shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorlarining o'rni alohida e'tiborga molikdir. Ularning asosiy vazifasi, jazolangan shaxslarni ijtimoiy tarbiyalash, ularning jamiyatga qayta moslashishini ta'minlash va jinoyatchilikni oldini olishdir. Prezident Shavkat Mirziyoyev o'z nutqlarida jamiyatda barqarorlikni saqlash, jinoyatchilikning oldini olish va profilaktik tadbirlarni amalga oshirishning muhimligini ta'kidlagan. Masalan, 2017-yil 9-dekabrda bo'lib o'tgan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning jinoyatni oldini olish va jamiyatda huquqiy intizomni mustahkamlash bo'yicha qilgan nutqida, "Bizning asosiy maqsadimiz – fuqarolarni to'g'ri yo'lga solish, ularni jamiyatga qayta moslashtirish va jinoyatchilikni kamaytirishdir", deya ta'kidlagan. Aynan profilaktika inspektorlari, mazkur jarayonlarda asosiy vakil sifatida, jazo o'tayotgan shaxslarning ijtimoiy qayta integratsiyalashishiga va o'zgarishiga hissa qo'shadi.

Mazkur maqolaning obyekti, ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni o'tayotgan shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorlarining o'rni va ro'li, ularning jinoyatchilikni oldini olishdagi faoliyati, shuningdek, jazolangan shaxslarni jamiyatga qayta integratsiyalash va ijtimoiy tarbiyalashdagi roli hisoblanadi. Bunda, jazo o'tayotgan shaxslarning ruhiy va ijtimoiy holati, ularga taqdim etiladigan yordam va qo'llab-quvvatlash tizimi ham ko'rib chiqiladi.

Maqolaning asosiy maqsadi, ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni o'tayotgan shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorlarining o'rni va ro'lini tahlil qilish, ularning jinoyatchilikni oldini olishdagi, jazolangan shaxslarni jamiyatga qayta integratsiyalash va ijtimoiy tarbiyalashdagi ahamiyatini ochib berishdan iborat. Shuningdek, Prezident Shavkat Mirziyoyevning jinoyatchilikka qarshi olib borilgan profilaktik choralarga oid nutqlaridan kelib chiqib, profilaktika inspektorlarining faoliyatini yanada samarali qilish yo'llarini ko'rsatishdir.

Maqolaning vazifalari:

Ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni o'tayotgan shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorlarining o'rni va ro'lini aniqlash.

Jinoyatchilikni oldini olishda profilaktika inspektorlarining amalga oshiradigan faoliyatlarini tahlil qilish.

Jazolangan shaxslarning jamiyatga qayta integratsiyasini ta'minlashda profilaktika inspektorlarining o'rni va ahamiyatini ko'rsatish.

Prezident Shavkat Mirziyoyevning jinoyatchilikni oldini olish bo'yicha nutqlarida bildirgan fikrlarini maqola doirasida tahlil qilish.

Profilaktika inspektorlarining samarali faoliyatini yanada kuchaytirish uchun zarur bo'lgan qonunchilik va tizimdagi o'zgarishlarni aniqlash

O'zbekiston Respublikasida jazolash tizimi, faqat jazo berish bilan cheklanmay, balki jinoyat sodir etgan shaxslarni qayta tarbiyalash va ijtimoiy rehabilitatsiyaga yo'naltirilgan yondashuvni ham o'z ichiga oladi. Ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolar – jamoat ishlari, ma'naviy tarbiya, jarimalar, shuningdek, jazo muddatining kechiktirilishi kabi choralar, jinoyat sodir etgan shaxslarni jamiyatga qayta moslashishi va jinoyatni oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu jazolarni o'tayotgan shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorlarining roli katta, chunki ular jazoning amalga oshirilishini nazorat qilish bilan birga, shaxslarning ruhiy holatini, ijtimoiy muhitini tahlil qilib, ularni to'g'ri yo'lga solishga harakat qiladilar.

Profilaktika inspektorlari jinoyatni oldini olish va jazolangan shaxslarni ijtimoiy tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi. Ularning asosiy vazifasi, jazolangan shaxslarni jinoyatni takrorlamaslikka, jamiyatda muhofaza qilish va xavfsizlikni ta'minlashga yo'naltirishdir. Ular, shuningdek, bu shaxslarni rehabilitatsiya qilish, ularning ijtimoiy moslashuvi va kelajakda jinoyatchilikka qaytmasliklari uchun muhim psixologik yordam ko'rsatadilar. Profilaktika inspektorlari, shuningdek, jamiyatga qayta integratsiya qilish jarayonida shaxslarning ijtimoiy va psixologik holatini yaxshilash, shuningdek, jinoyatchilikka qarshi kompleks tadbirlarni amalga oshirishga yordam beradi.

O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'z nutqlarida jinoyatchilikni oldini olish, jamiyatda huquqiy intizomni mustahkamlash va profilaktik tadbirlarni amalga oshirishning zarurligini doimo ta'kidlagan. Masalan, 2017-yil 9-dekabrda bo'lib o'tgan nutqida, Prezident shunday degan edi: "Bizning asosiy maqsadimiz – fuqarolarni to'g'ri yo'lga solish, ularni jamiyatga qayta moslashtirish va jinoyatchilikni kamaytirishdir." Bu gaplar, o'z navbatida, profilaktika inspektorlarining ro'li va ularning jamoat xavfsizligi va tinchligini ta'minlashdagi ahamiyatini yanada oshiradi. Prezident tomonidan ilgari surilgan chora-tadbirlar profilaktika inspektorlariga o'z vazifalarini yanada samarali bajarishga imkon yaratadi.

Profilaktika inspektorlarining samarali faoliyatini ta'minlash uchun, avvalo, ularning malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik va psixologik texnologiyalar bilan tanishtirish kerak. Shuningdek, ularning ish faoliyatini nazorat qilish mexanizmlarini mustahkamlash, huquqiy va psixologik yordamni yaxshilash, mahalliy kengashlar bilan hamkorlikda profilaktik tadbirlarni kuchaytirish zarurdir. Prezident Shavkat Mirziyoyev o'z nutqlarida, jinoyatni oldini olishda davlat va jamiyat o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish zarurligini ta'kidlagan. Shu bilan birga, profilaktika inspektorlarining ijtimoiy faoliyatini oshirish, jinoyat sodir etgan shaxslarni jamiyatga qayta integratsiyalash jarayonida qo'llaniladigan innovatsion yondashuvlar zarurdir.

Хулоса

Ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni o'tayotgan shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorlarining o'рни va ro'ли o'ta muhimdir. Ularning faoliyati nafaqat jazolangan shaxslarni jamiyatga qayta integratsiyalash, balki jinoyatchilikni oldini olishda ham katta ahamiyatga ega. Profilaktika inspektorlari, jazolarni o'tayotgan shaxslarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash, ruhiy va psixologik yordam ko'rsatish orqali jamiyatga qayta qaytishga yordam beradi. Prezident Shavkat Mirziyoyevning jinoyatchilikni oldini olishga doir nutqlari, profilaktika inspektorlarining jamiyatdagi ro'ли va ahamiyatini kuchaytirishga qaratilgan davlat siyosatining asosini tashkil etadi.

Shu bilan birga, profilaktika inspektorlarining samarali faoliyatini ta'minlash uchun zarur bo'lgan bir qator chora-tadbirlar mavjud. Ularning malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlarni joriy etish, va jamiyat bilan yaqindan hamkorlik qilish kabi yo'nalishlar profilaktika faoliyatining samaradorligini oshirishga yordam beradi. O'zbekistonning jinoyat-sodir etgan shaxslarni qayta tarbiyalash tizimi, nafaqat jazolarni qo'llash, balki shaxslarni ijtimoiy qayta moslashtirishga qaratilgan kompleks yondashuvni qo'llashga intilishiga asoslangan. Profilaktika inspektorlarining o'рни bu tizimda juda katta, va ularning faoliyatini yanada samarali qilish jamiyatda barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 75-сессиясидаги нутқи // <https://president.uz/uz/lists/view/3851>

2. Aliqulovich T. A., Atxam o'g'li M. X. Profilaktika inspektorining ommaviy tadbirlarni o'tkazish jarayonidagi ishtirokining oziga xos xususiyatlari // O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2023. – T. 2. – №. 24. – С. 230-235.

3. Убайдуллаев К. Н. Айрим хориж давлатларида тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи органлар ва тергов бўлинмаларининг ўзаро ҳамкорлиги масалалари // Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 12 Special Issue. – С. 70-78.

4. Таштемиров А. Кибержиноятчилик ва унинг ўзига хос шаклланиш даврлари // Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. Maxsus son. – С. 133-139.

5. Убайдуллаев К. Н. Тезкор-қидирув фаолиятини такомиллаштириш давр талаби // Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 10 Special Issue. – С. 194-197.

6. Таштемиров А. А. Техник криминалистик экспертиза-ахборот технологиялари орқали содир этиладиган жиноятларни фoш этишнинг асосий

омили сифатида //O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2023. – Т. 2. – №. 21. – С. 12-19.

7. Убайдуллаев К. Н., Эргашев Ш. Т. Трансмиллий уюшган жиноятчиликка қарши курашнинг айрим масалалари //PEDAGOG. – 2022. – Т. 5. – №. 7. – С. 778-782.

8. Таштемиров А., Хўжамбердиев А. Оила-турмуш муносабатлари доирасидаги ҳуқуқбузарликларнинг турлари ва таснифи //Журнал академических исследований нового Узбекистана. – 2024. – Т. 1. – №. 6. – С. 4-12.

9. Убайдуллаев К. Н., Эргашев Ш. Т. Кибертерроризм–опасная форма терроризма //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 17. – №. 4. – С. 3-8.

10. Таштемиров А., Комилов А. Одам савдоси жиноятига қарши курашишни такомиллаштиришга оид айрим мулоҳазалар //Центральноазиатский журнал междисциплинарных исследований и исследований в области управления. – 2024. – Т. 1. – №. 7. – С. 135-138.

11. Убайдуллаев К. Н. Содействие граждан оперативным подразделениям органам внутренних дел как основа оперативно-розыскной деятельности //Development and innovations in science. – 2024. – Т. 3. – №. 4. – С. 63-72.

12. Таштемиров А., Юлдошев Х. Ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишда оммавий ахборот воситалари ва блогерлар билан ҳамкорликнинг ўзига хос жиҳатлари //Академические исследования в современной науке. – 2024. – Т. 3. – №. 17. – С. 55-61

13. Убайдуллаев К. Н. Ўзбекистонда қуроли можаро ҳудудларидан қайтганларни реабилитация ва реинтеграция қилиш масалалари //So 'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi. – 2024. – Т. 7. – №. 12. – С. 121-128.

14. Тоштемиров А. Киберфирибгарлик билан боглик жиноятларнинг пайдо булиш ва ривожланиш тарихи //Общество и инновации. – 2022. – Т. 3. – №. 11/S. – С. 95-102.

15. Убайдуллаев К. Н. Жиноят процессида тезкор-қидирув фаолияти натижаларидан фойдаланиш муаммолари //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 4. – С. 62-70.

16. Таштемиров А. Ахборот технологияларидан фойдаланиб содир этилган фирибгарлик жиноятларининг тавсифи ва ўзига хос хусусиятлари //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2024. – Т. 2. – №. Special Issue 6. – С. 25-32.

17. Исамидинов С. Фирибгарлик жинояти тушунчасининг илмий-назарий ва қиёсий-ҳуқуқий таҳлили //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 191-195.

18. Таштемиров А., Нурматов Н. Айрим хорижий давлатларнинг тезкор қидирув фаолиятида соҳавий ҳамкорликнинг таҳлили //Инновационные исследования в науке. – 2024. – Т. 3. – №. 5. – С. 190-197.

19. Тоштемиров А. А. Некоторые аспекты изучение модели управленческой деятельности в органах внутренних дел. – 2022.
20. Исомиддинов С. Ф. Фирибгарлик жиноятининг криминологик тавсифи ва уни жамиятда бўлишини тақазо этувчи омиллар таҳлили //Siyosatshunoslik, huquq va xalqaro munosabatlar jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 88-98.
21. Таштемиров А. А. и др. Психологическая поддержка деятельности инспекторов профилактики в работе с лицами, осужденные к наказанию исправительные работы //International scientific research conference. – 2024. – Т. 3. – №. 28. – С. 97-102.
22. Исомиддинов С. Г. Фирибгарлик жиноятининг содир этиш усулларининг илмий таҳлили //Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali. – 2022. – Т. 2. – №. 6. – С. 145-149.
23. Таштемиров А. А. и др. Жамоат тартибини сақлашда ички ишлар органлари ва нодавлат-нотижорат ташкилотлари ҳамкорлигининг ташкилий жиҳатлари //Scientific aspects and trends in the field of scientific research. – 2024. – Т. 3. – №. 28. – С. 124-131.
24. Исамиддинов С. Фирибгарлик жиноятининг виктимологик профилактикаси бўйича хорижий давлатлар тажрибаси таҳлили //Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences. – 2024. – Т. 3. – №. 6. – С. 14-20.
25. Мирсалихова Г. Вояга етмаганлар жиноятчилигига қарши курашининг хорижий давлатлардаги илғор тажрибаси //Евразийский журнал технологий и инноваций. – 2024. – Т. 2. – №. Special Issue 6. – С. 112-119.
26. Таштемиров А. А. и др. Ички ишлар органлари профилактика инспекторлари ва божхона хизмати ходимларининг жиноятчиликка қарши курашиш борасидаги ҳамкорлигининг ўзига хос жиҳатлари //Innovative Achievements in science 2024. – 2024. – Т. 3. – №. 35. – С. 124-132.
27. Исамиддинов С. Фирибгарликнинг виктимологик профилактикасининг янгича механизмларини тақазо этувчи омиллар таҳлили //Solution of social problems in management and economy. – 2024. – Т. 3. – №. 3. – С. 63-68.
28. Мирсалихова Г. А. Баҳодиров ААЎ Озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазо тизимининг ҳуқуқий ва ташкилий аҳамияти //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 8. – С. 104-108.
29. Aliqulovich T. A. et al. Bolalarni tarbiyalash va ta'lim berishdagi majburiyatlarni bajarmaslik: Huquqiy va ijtimoiy jihatlari //o'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. – 2025. – Т. 3. – №. 36. – С. 46-54.
30. Isamiddinov , S. (2023). A new approach to preventing victimological fraud is relevant. Академические исследования в современной науке, 2(23), 140–145.